

El Cercle d'Economia, juntament amb el CIDOB (Barcelona Centre for International Affairs), us ofereix cada mes una anàlisi breu de la situació geopolítica global

Les claus geopolítiques del mes

Desembre 2022

Europa mira al sud i a l'est

Pol Morillas, director, CIDOB (Barcelona Centre for International Affairs)

El protagonisme del sud d'Europa. La crisi energètica derivada de la guerra a Ucraïna ha posat el sud d'Europa al centre de les dinàmiques de poder a la UE. Després d'anys d'estar estigmatitzat pels països "frugals", ara el sud tracta de guanyar la batalla narrativa gràcies als errors del nord i la seva dependència del gas rus. El front del sud europeu va provar de dibuixar una estratègia comuna energètica a la IX Cimera Euromediterrània (EU-MED9), a Alacant. Els nou països mediterranis de la UE (Xipre, Croàcia, Eslovènia, França, Grècia, Itàlia, Malta, Portugal i Espanya), sota la mirada de la presidenta de la Comissió Europea, van subscriure l'acord per posar en marxa l'H2Med, la interconnexió per al transport d'hidrogen entre Barcelona i Marsella, i que posteriorment connectarà amb el centre i el nord de la UE. L'H2Med substitueix el BarMar, amb l'objectiu de beneficiar-se dels fons europeus per a la transició energètica (fins a un 50 % del finançament de la construcció), i permet fer un front comú entre França, Espanya i Portugal.

Juntament amb Itàlia, aquests països comparteixen la necessitat que el sud d'Europa es converteixi en un puntal de l'autonomia estratègica energètica, contraposat als països del nord i la seva tradicional dependència del gas rus. No obstant això, entre aquests països hi ha diferències, que provenen de les seves intenses relacions bilaterals amb estats del sud del Mediterrani (nous proveïdors prioritaris per a països com Itàlia), del grau d'integració en les

xarxes energètiques europees (la particularitat de l'illa energètica de la península Ibèrica) i de la protecció del model energètic propi (la França nuclear). Amb l'aposta per l'hidrogen i el beneplàcit de la Comissió Europea, el sud es vol presentar com el soci preferent de la UE per al model energètic del futur i la transició energètica. Això permet que França es reforci davant d'Alemanya, que recentment ha tornat a evocar una necessària proximitat amb Rússia i ha signat importants contractes de proveïment de gas amb Qatar, i també li permet acostar-se a Espanya i a Portugal, en un moment que les relacions amb la Itàlia de Meloni tornen a empitjorar a causa de la qüestió migratòria. Espanya i Itàlia, socis en els fons *Next Generation EU*, però tradicionals competidors per la influència a Europa, busquen reforçar unes relacions pragmàtiques, malgrat les desavinences entre els governs de Sánchez i Meloni. Espanya i Portugal continuen interessats a mantenir la imatge d'unitat socialdemòcrata que els va permetre aconseguir "l'excepció ibèrica". En definitiva, una lògica d'aliances flexibles i variables que convergeix a augmentar la influència d'aquesta agrupació subregional europea, davant les derivacions geopolítiques, energètiques i geoeconòmiques de la guerra d'Ucraïna.

Blocatge de fons europeus a Hongria. Hongria continua sent el soci díscol de la posició europea en la guerra a Ucraïna. L'amenaça de Budapest de blocar els 18.000 milions d'euros d'assistència a Ucraïna s'ha esquivat amb una fórmula pont que permetrà a la UE continuar la seva promesa amb el suport d'Hongria o sense. Fins ara la posició d'Orbán a Brussel·les i la seva proximitat amb Putin no havien estat obstacle per aprovar vuit paquets de mesures restrictives amb Rússia, però Orbán planteja com a cavalls de batalla contra Brussel·les un novè paquet, en discussió, el fons d'assistència i l'enviament d'armament a Ucraïna. Diumenge passat va acabar la pseudoconsulta als ciutadans hongaresos, convocada per confirmar la posició del govern contra les sancions a Putin.

En el rerefons de les males relacions entre Budapest i Brussel·les hi ha l'amenaça de blocar els fons comunitaris a causa de la degradació de l'estat de dret i la democràcia a Hongria. Els 27 tenen congelats 7.500 milions d'euros de fons de cohesió i aprovar el pla de recuperació postpandèmia hongarès, dotat amb 5.800 milions d'euros, amb el mecanisme de condicionalitat democràtica. Aquest mecanisme, posat en marxa el 2021, permet a la Comissió Europea, amb l'acord dels estats membres, congelar fons a països la degradació de l'estat de dret dels quals pugui comportar un risc per a les finances europees. És un mecanisme que no actua sobre reculades en protecció de minories, drets LGTBIQ+, llibertat de premsa o altres principis democràtics i de l'estat de dret, sinó que permet congelar fons en cas de risc financer per al pressupost de la Unió (per exemple, a conseqüència de la corrupció, el tracte de favor en el desemborsament de fons, l'ús indegut, la vulneració de la lliure competència, etc.).

La Comissió no ha considerat que les propostes del govern d'Orbán en la lluita contra la corrupció siguin suficients per garantir l'ús adequat dels fons europeus, per la qual cosa la decisió sobre congelar-los recau en els estats membres. Els 27 tenen fins al 19 de desembre per decidir si donen suport a congelar els fons de cohesió per a Hongria i fins al final d'any per decidir sobre els fons del pla de recuperació postpandèmia. Budapest, amb greus problemes financers i una inflació disparada (l'energia ha pujat un 65,9 % i els aliments, un 43,8 %), necessita aquests fons per frenar el deteriorament de l'economia, altament dependent de l'ajut de Brussel·les. Els suports polítics a Orbán (malgrat la narrativa ideològica que ara comparteix amb Meloni i l'intent de França i Alemanya de trobar una solució per lliurar els fons) són febles: el Grup de Visegrád i el seu tradicional front comú contra Brussel·les s'ha dissolt després de la guerra a Ucraïna.

Els Balcans: entre les promeses incomplertes i Rússia i la Xina a l'aguait.

L'ampliació de la UE a nous països fa temps que està encallada. De fons, hi ha els debats promoguts per França sobre la necessitat de reformar els mecanismes de prendre decisions a la UE abans d'incorporar-hi nous membres. Tot i això, trobem la insistència dels països candidats a avaluar el seu progrés i reformes, independentment de les consideracions internes de la UE, del futur de fòrums com la Cooperació Política Europea o de candidatures més recents de països com Ucraïna. En segon pla queden la importància geoestratègica dels Balcans o les promeses d'ancorar-los a Europa.

Els líders dels estats membres de la UE i Albània, Bòsnia, Kosovo, Montenegro, Macedònia del Nord i Sèrbia es van reunir el 6 de desembre a Tirana (Albània) en la primera cimera UE-Balcans que es va celebrar a la regió, per simbolitzar l'acostament de la UE a aquests sis estats. En va resultar la promesa d'accelerar el procés d'ampliació a canvi de tancar la ruta migratòria dels Balcans, actualment la més activa cap a la UE. La cimera va anar precedida de tensions entre els països balcànics, principalment entre Sèrbia i Kosovo, per la norma kosovar que reclama als vehicles serbokosovars portar matrícules de Kosovo, conflicte mitjançat per l'alt representant per a política exterior de la UE, Josep Borrell, amb vista a normalitzar les relacions entre tots dos països.

Els últims anys ha augmentat a tots els països de la regió la frustració, tant política com ciutadana, respecte a les relacions amb Brussel·les. Els partidaris de l'ampliació temen la política creixentment assertiva de Rússia cap a la regió i l'augment de les relacions econòmiques amb la Xina al pati del darrere d'Europa. Països com Sèrbia s'alineen amb Moscou i opten per quedar al marge de les sancions internacionals després de l'agressió a Ucraïna.

L'abast de les protestes a la Xina. Xi Jinping ha reulat en la política de covid-zero. Com que l'estratègia estava associada a la seva figura, hi havia el perill que fes desequilibrar el control

del règim sobre la societat xinesa en un moment que les protestes s'incrementaven. Respecte d'episodis de protesta anteriors, el descontentament amb les polítiques, tan estrictes, contra la covid-19 que va impulsar el govern va provocar protestes simultànies, no organitzades i espontànies (amb un ampli seguiment a les xarxes socials) en ciutats a milers de quilòmetres de distància. A diferència de Tiananmen, les protestes amenaçaven de convertir-se en un fenomen d'abast nacional i una amenaça al poder reforçat de Xi després del xx Congrés del Partit Comunista. El descontentament es podia transformar en dissidència.

El dubte rau en la capacitat del sistema sanitari xinès de suportar un augment exponencial de les hospitalitzacions i d'avançar en la vacunació dels més vulnerables, després d'anys d'una estratègia basada a contenir l'expansió del virus. Políticament, la mort de fins a 20.000 persones diàries, com calculen alguns models, pot revertir en més descontentament amb el sistema polític xinès. L'actitud dels joves, que tenen taxes de desocupació del voltant del 20 % i no viuen en primera persona l'èxit de desenvolupament de la generació anterior, pot ser determinant per a l'abast d'aquest qüestionament. En l'àmbit internacional i l'impacte en les cadenes globals, els confinaments a la Xina han influït directament en els temps d'espera dels compradors d'arreu del món. Apple, per exemple, ara té com a objectiu enviar des de l'Índia el 40 % - 45 % dels iPhones; és la primera vegada que els mòbils més nous de la marca es produeixen fora de la Xina.

El mundial geopolític. Qatar sembla que aconsegueix l'objectiu d'emblanquir la seva imatge internacional amb la celebració del mundial de futbol. Políticament, no hi ha hagut gaires declaracions de caps d'Estat o de Govern condemnant Qatar per les vulneracions de drets humans i dels treballadors, i fins i tot han sortit a la llum acusacions de suborn del règim a diputats i assistents del Parlament Europeu per influir a favor del país. El grau actual d'escrutini a Qatar, que és baix, té una mica a veure amb la dependència energètica europea, però també amb la voluntat del règim d'augmentar el seu poder tou. Amb l'esport, Qatar projecta una imatge de modernitat que no es correspon amb la realitat del país, alhora que diversifica l'economia, capta inversions estrangeres i s'endinsa en l'accionariat de grans companyies europees. Qatar té fixat l'any 2030 com a data per consolidar la seva posició de *hub* comercial i turístic per reduir la dependència econòmica de les exportacions de petroli i gas.

En l'àmbit geopolític, Qatar és un país petit atrapat entre l'espasa iraniana i la paret saudita, dos poders regionals. Als ulls dels seus líders, podria patir la mateixa sort que Kuwait, envaït per l'Iraq els anys noranta. Per això, des de fa més de vint anys té com a estratègia de política exterior aconseguir més rellevància internacional per assegurar-se la supervivència. Qatar és conscient també de la proximitat de rivals regionals com l'Aràbia Saudita o la Unió dels Emirats Àrabs amb Rússia, amb qui comparteixen fòrums com l'OPEC+. El distanciament entre els Estats

Units i l'Aràbia Saudita, en part derivat de la falta de voluntat de Riad d'atendre les peticions de Washington d'augmentar la producció de petroli, reconfigura les aliances a la regió, i Qatar en busca sortir reforçat.

Pol Morillas

11 de desembre de 2022

Amb la col·laboració de:

CIDOB
BARCELONA
CENTRE FOR
INTERNATIONAL
AFFAIRS